

Про деякі питання реорганізації банків та розгляду справ у спорах, що виникають у виконанні господарських договорів

Інформаційний лист Вищого господарського суду України
від 13.05.2013 № 01-06/796/2013

У зв'язку з виникненням у судовій практиці питань щодо переходу прав та обов'язків банків, що реорганізуються, до банків- правонаступників Вищий господарський суд України вважає за необхідне звернути увагу господарських судів на таке.

1. Особливості припинення банку як юридичної особи згідно з частиною четвертою статті 104 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) встановлюються Законом України «Про банки і банківську діяльність» (далі — Закон). Оскільки в силу вимог статті 6 Закону банки в Україні створюються у формі публічного акціонерного товариства або кооперативного банку, обов'язковому врахуванню підлягають норми розділу XVI Закону України «Про акціонерні товариства», якими врегульовано питання припинення акціонерного товариства.

Стаття 26 Закону визначає, що банк може бути реорганізований за рішенням власників банку. Така реорганізація в силу частини другої статті 27 Закону здійснюється згідно із законодавством України про господарські товариства за умови надання попереднього дозволу Національного банку України на реорганізацію банку та затвердження Національним банком України плану реорганізації банку. Порядок надання Національним банком України дозволу на реорганізацію банку за рішенням його власників визначено Положенням про особливості реорганізації банку за рішенням його власників, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 27.06.2008 № 189 (далі — Положення).

У разі реорганізації банку шляхом перетворення до таких правовідносин не застосовуються норми законодавства щодо припинення юридичної особи (частина третя статті 26 Закону).

2. Обсяг прав та обов'язків, що переходять від банків, які реорганізуються, до банків- правонаступників залежить від обраної форми реорганізації юридичної особи з числа зазначених у частині другій статті 26 Закону, яка передбачає, що реорганізація банку може здійснюватися, зокрема, шляхом злиття, приєднання, поділу та виділення.

Поряд із загальними визначеннями злиття, приєднання, поділу та виділення суб'єктів господарювання, закріпленими у статті 59 Господарського кодексу України (далі — ГК України) та статтях 83—87 Закону України «Про акціонерні товариства», господарським судам слід враховувати викладене в абзацах четвертому, шостому, восьмому та дев'ятому пункту 1.2 Положення.

3. Господарські суди мають враховувати, що в силу вимог статті 81 Закону України «Про акціонерні товариства» реорганізація акціонерного товариства здійснюється на підставі договору про злиття (приєднання) або плану поділу (виділу, перетворення), умови яких розробляються наглядовою радою кожного акціонерного товариства. Реорганізація може бути розпочата лише після затвердження Національним банком України плану реорганізації, який, крім інших необхідних заходів, повинен передбачати подання Національному банку України відповідних документів, необхідних для погодження статуту нового банку або для погодження змін до статуту існуючого банку (стаття 28 Закону).

За змістом статті 107 ЦК України та статті 59 ГК України, а також норм пункту 5.3 Положення у разі проведення реорганізації шляхом злиття/приєднання банк складає передавальний акт, а у разі проведення реорганізації шляхом поділу/виділення — розподільчий баланс.

Згідно з приписами пункту 5.4 Положення передавальний акт/розподільчий баланс складається після проведення інвентаризації активів банку, що реорганізовується, та усунення виявлених розбіжностей, що підтверджується відповідним актом, оформленим згідно з вимогами законодавства України, і закінчення строку для пред'явлення кредиторами вимог (задоволення чи відхилення вимог кредиторів).

Передавальний акт/розподільчий баланс складається на дату, визначену в плані реорганізації. До передавального акта/розподільчого балансу додаються розшифрування активів, зобов'язань і капіталу, які передаються банку- правонаступнику, у розрізі рахунків. Передавальний акт/розподільчий баланс підписуються головою та членами комісії для проведення реорганізації. Підписи голови та членів комісії для проведення реорганізації повинні бути нотаріально посвідчені (пункт 5.5 Положення).

Достовірність передавального акта/розподільчого балансу має бути підтверджена аудитором (абзац третій пункту 5.6 Положення).

Пунктом 5.8 Положення передбачено, що після затвердження передавального акта/розподільчого балансу учасниками банку, що реорганізовується, проводяться установчі (загальні) збори банку- правонаступника. Статут банку- правонаступника має містити положення про правонаступництво щодо прав та обов'язків банку, що реорганізовується, які визначені в передавальному акті/розподільчому балансі. Згідно зі статтею 16 Закону та підпунктом «п» пункту 3.1 Положення статут банку- правонаступника підлягає погодженню з боку Національного банку України.

Враховуючи викладене, а також наведені норми пункту 1.2 Положення слід виходити з того, що в разі створення банку- правонаступника внаслідок злиття/приєднання банків до нього переходить все майно та всі права і обов'язки, що існували на дату складання передавального акта. У разі створення банку- правонаступника внаслідок поділу/ виділення, визначення майна та прав і обо-

в'язків, що перейшли до нього від банку, що реорганізовується, визначається на підставі його статуту та розподільчого балансу.

4. Належними та допустимими доказами правонаступництва щодо окремого зобов'язання є відповідний договір, на підставі якого воно виникло, передавальний акт/розподільчий баланс та статут правонаступника. При цьому положення передавального акта/розподільчого балансу підлягають дослідженню судами на предмет визначення суб'єкта, до якого в результаті реорганізації перейшли права та обов'язки у відповідному зобов'язанні, а не на предмет закріплення того чи іншого договірного зобов'язання в передавальному акті/розподільчому балансі.

Необхідно враховувати, що відомості щодо дати затвердження передавального акта або розподільчого балансу юридичної особи, а також дані про юридичних осіб, правонаступником яких є зареєстрована юридична особа, в силу частини другої статті 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців» містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців (далі — ЄДР).

Під час розгляду справ у спорах, пов'язаних з виконанням господарських договорів, призначення економічної експертизи для визначення обсягу майна, прав і обов'язків, що перейшли до банку- правонаступника, є недоцільним, оскільки до кола завдань економічної експертизи не входять питання із визначення суті та характеру правових відносин, що виникають між сторонами правочину (див. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвержені наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5).

Крім того, у з'ясуванні правонаступництва у конкретних договірних правовідносинах слід виходити з того, що правонаступництво відповідно до пункту 2 частини першої статті 512 ЦК України є самостійною підставою для заміни кредитора у зобов'язанні. Припинення цивільного (господарського) зобов'язання не пов'язано з фактом

припинення юридичної особи шляхом реорганізації. Так, стаття 609 ЦК України передбачає, що зобов'язання припиняється ліквідацією юридичної особи (боржника або кредитора), крім випадків, коли законом або іншими нормативно-правовими актами виконання зобов'язання ліквідованої юридичної особи покладається на іншу юридичну особу, зокрема за зобов'язаннями про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Однак дана стаття не пов'язує припинення зобов'язання із припиненням юридичної особи в результаті злиття, приєднання, поділу або перетворення.

5. За умови наявності відповідних зобов'язань на дату реорганізації юридичної особи моментом переходу прав та обов'язків банку, що реорганізовується, до банку- правонаступника слід вважати дату внесення до ЄДР запису про припинення суб'єкта господарювання, що реорганізовується, та запису про державну реєстрацію створеної юридичної особи — правонаступника. При цьому господарські суди мають враховувати викладене у статтях 33, 37 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців».

Поряд з цим слід мати на увазі таке. Абзаци другий—четвертий частини шостої статті 80 Закону України «Про акціонерні товариства» визначають, що при приєднанні акціонерного товариства до іншого акціонерного товариства до ЄДР вноситься запис про припинення такого акціонерного товариства, при виділі акціонерного товариства —

про створення акціонерного товариства, що виділилося, а при приєднанні акціонерного товариства до іншого акціонерного товариства — про припинення такого акціонерного товариства.

У визначенні прав кредиторів банку, що реорганізовується, слід виходити з загальних норм статті 107 ЦК України. Якщо правонаступниками юридичної особи є декілька юридичних осіб і точно визначити правонаступника щодо конкретних обов'язків юридичної особи, що припинилася, неможливо, юридичні особи — правонаступники несуть солідарну відповідальність перед кредиторами юридичної особи, що припинилася. Учасники (засновники) припиненої юридичної особи, які відповідно до закону або установчих документів відповідали за її зобов'язаннями, відповідають за зобов'язаннями правонаступників, що виникли до моменту припинення юридичної особи, у такому самому обсязі, якщо більший обсяг відповідальності учасників (засновників) за зобов'язаннями правонаступників не встановлено законом або їх установчими документами (частина шоста статті 107 ЦК України).

Стаття 82 Закону України «Про акціонерні товариства» передбачає, що якщо розподільний баланс або передавальний акт не дає можливості визначити, до кого з правонаступників перейшло зобов'язання або чи залишилося за ним зобов'язанням товариство, з якого був здійснений виділ, правонаступники та товариство, з якого був здійснений виділ, несуть солідарну відповідальність за таким зобов'язанням.

Голова Вищого
господарського суду України

В. Татьков